

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА****БУГЕРА С. І.,**

доктор юридичних наук,
головний науковий співробітник
(Міжвідомчий науково-дослідний центр
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної
безпеки і оборони України)

УДК 343.9**DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.44>****ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕТИЧНИХ КОДЕКСІВ
У ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

У статті розглянуто питання використання зарубіжного досвіду для розроблення та впровадження етичних кодексів в правоохоронну діяльність. Встановлено, що рівень професійної етики працівників правоохоронних органів є однією з вагомих умов здійснення ефективної правоохоронної діяльності. Доведено, що незважаючи на різні методичні підходи деяких країн до процесу розроблення та впровадження етичних кодексів, важливим їх елементом є правила та принципи етичної поведінки працівників правоохоронних органів. Зокрема, як вказує зарубіжний досвід, поліцейська діяльність може базуватися на таких принципах: поліцейська діяльність є прогнозованою та завжди має правову основу; поліція діє у межах повноважень та справедливо – в роботі поліції не допускаються дискримінація або переслідування за будь-якими ознаками; поліцейська діяльність повинна бути максимально прозорою; поведінка співробітників поліції повинна бути зразковою; співробітники поліції при прийнятті рішень повинні бути неупередженими та незалежними; співробітники поліції повинні працювати в команді; керівники поліції повинні створювати умови для дотримання норм професійної етики працівниками; поліція повинна використовувати свої ресурси належним чином, ефективно та відповідально. Встановлено, що зарубіжний досвід з питань впровадження етичних кодексів в правоохоронну діяльність свідчить про важливість відповідності працівників органів правопорядку високим етичним нормативам. При цьому зарубіжний досвід з вказаних питань може бути використаний при реалізації Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, зокрема, в частині розроблення та впровадження типового етичного кодексу для працівників органів правопорядку, який визначатиме: принципи доброчесності, чесності, прозорості та неприпустимості корупції із зазначенням механізму звітності та притягнення до відповідальності за недотримання зазначеного кодексу, на базі якого будуть розроблятися, затверджуватися та оновлюватися відомчі кодекси етичної поведінки працівників органів правопорядку.

Ключові слова: професійна етика, етичний кодекс, правоохоронна діяльність, впровадження, зарубіжний досвід.

Bugera S. I. Foreign experience in implementing ethical codes in law enforcement activities

The article considers the issue of using foreign experience to develop and implement codes of ethics in law enforcement activities. It is established that the level of professional ethics of law enforcement officers is one of the important conditions for effective law enforcement activities. It is proven that despite the different methodological approaches of some countries to the process of developing and implementing codes of ethics, an important element of them are the rules and principles of ethical behavior of law enforcement officers. In particular, as foreign experience indicates, police activities can be based on the following principles: police activities are predictable and always have a legal basis; the police act within the limits of their powers and fairly – discrimination or persecution on any grounds is not allowed in police work; police activities should be as transparent as possible; the behavior of police officers should be exemplary; police officers should be impartial and independent when making decisions; police officers should work in a team; police leaders should create conditions for employees to comply with the norms of professional ethics; The police must use their resources properly, effectively and responsibly. It has been established that foreign experience in the implementation of ethical codes in law enforcement activities indicates the importance of law enforcement officers meeting high ethical standards. At the same time, foreign experience on these issues can be used in the implementation of the Action Plan aimed at implementing the Comprehensive Strategic Plan for the Reform of Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023–2027, in particular, in terms of developing and implementing a standard code of ethics for law enforcement officers, which will define: the principles of integrity, honesty, transparency and inadmissibility of corruption, indicating the reporting mechanism and holding accountable for non-compliance with the specified code, on the basis of which departmental codes of ethical conduct for law enforcement officers will be developed, approved and updated.

Key words: *professional ethics, code of ethics, law enforcement, implementation, foreign experience.*

Вступ. На правоохоронні органи покладено завдання захисту інтересів особи, її життя, честі, гідності, а це значить, що для суспільства важливим є якісне виконання свого професійного обов'язку. Ефективна реалізація зазначених завдань здійснюється завдяки професійно-правовій майстерності, всебічному і глибокому знанні правових норм та специфіки їх практичної реалізації, високій нормативній культурі, якісному рівню правового мислення, оптимальної професійної підготовки, ціннісно-правової орієнтації в сфері права, належному рівню загальної правової культури, високим моральним якостям правоохоронця тощо [1, с. 9].

Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [2] ґрунтується на всебічному аналізі діяльності органів правопорядку та прокуратури, а також проблемних питань їх функціонування з урахуванням висновків, зроблених за результатами вивчення попереднього досвіду, та положень інших програмних документів, розроблених із метою вдосконалення роботи відповідного сектору. Такий план має на меті підвищити пріоритетність реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, забезпечити його модернізацію й приведення у відповідність із стандартами, яких повинна досягти Україна на шляху до членства у ЄС, зокрема, важливим є також удосконалення підходів до нормативно-правового закріплення вимог до професійної етики співробітників правоохоронних органів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження практичного зарубіжного досвіду з питань впровадження етичних кодексів у правоохоронну діяльність.

Різні аспекти професійної етики співробітників правоохоронних органів були предметом наукових досліджень таких учених, як В. М. Бесчастний, І. В. Здреник, Т. В. Кононенко, А. В. Лапкін, М. В. Повалена, О. І. Савайда, Т. М. Сабельникова, Я. В. Свічкарьова, О. Г. Серeda та ін. Проте в умовах реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України необхідним є проведення подальших досліджень щодо врегулювання питання розроблення та впровадження типового етичного кодексу, як єдиного стандарту поведінки працівників органів правопорядку з урахуванням відповідного зарубіжного досвіду.

Результати дослідження. Як нормативно-орієнтуючий соціальний інститут, професійна етика виступає одним із найефективніших регуляторів у сфері діяльності як правоохоронних, так і інших органів державної влади. Такі категорії етики, як честь, совість, обов'язок, свобода, справедливість, істина тощо, що виступають як загальнолюдські цінності, є своєрідними нормами, зразками, еталонами поведінки людини у суспільстві, через них встановлюється взаємодія моралі та права [3, с. 35]. Професійну етику співробітників правоохоронних органів можна визначити як засновану на загальних цінностях правничої професії сукупність моральних принципів, вимог і правил, які ставляться до посадових осіб державних органів, уповноважених на здійснення правоохоронної діяльності, з метою належного здійснення їх повноважень та запобігання порушенням у процесі їх реалізації [4, с. 84].

При цьому етичний кодекс – це зведення моральних принципів, норм і правил поведінки особи або групи осіб, об'єднаних спільною метою або спільними рисами (спільна професія, рід занять, сфера діяльності, напрям бізнесу тощо). Кодекси етики таких фахівців, як прокурори, поліцейські, слідчі, адвокати, містять норми зі специфічним проявом моралі, які характерні тільки для цього напрямку, а також у їхніх кодексах містяться вимоги діяти в суспільних інтересах і неухильно дотримуватися конституційних принципів верховенства права й законності [5].

Необхідно зазначити, що існує певний зарубіжний досвід з питань впровадження етичних кодексів у правоохоронну діяльність. Зокрема, Міжнародною асоціацією керівників поліції (ІАСР), яка є некомерційною організацією (базується в Александрії, Вірджинія, США) та є найбільшою у світі професійною асоціацією керівників поліції, розроблено Кодекс поліцейської етики [6]. Кодекс, зокрема, містить такі принципи:

- основний обов'язок поліцейського полягає в тому, щоб служити суспільству, захищаючи життя та майно від загроз, які можуть завдати шкоди членам громади або іншим чином вплинути на безпеку і порядок, дотримуватись Конституції та поважати права кожного на життя, свободу, рівність і справедливість;
- поліцейський ніколи не повинен застосовувати надмірної, незаконної сили та повинен поважати приватне життя людей і спільнот, повністю дотримуватись законодавства;
- поліцейський повинен бути взірцем поведінки, як на службі та і поза нею, проявляти самоконтроль та зберігати спокій перед обличчям небезпеки, постійно пам'ятати, що благополуччя інших є також основою його благополуччя;
- поліцейський повинен діяти офіційно, не вимагати та не приймати будь-яких подарунків, хабарів або чогось цінного від будь-якої фізичної чи юридичної особи, що може вплинути на прийняття рішень та загалом на роботу поліцейського як державного службовця;
- поліцейський повинен усвідомлювати, що його служба є символом громадської довіри, не допускати будь-яких корупційних дій та співпрацювати з усіма уповноваженими за законом органами та їх представниками для вирішення проблем запобігання корупції;
- поліцейський несе відповідальність за свою професійну діяльність і поведінку та повинен постійно підвищувати свій професійно-етичний рівень [7].

Кодекс етики для посадових осіб Інтерполу [8] ґрунтується на цілях та місії Інтерполу щодо запобігання та протидії злочинності, забезпечення безпеки громадян шляхом

поглиблення співпраці з відповідними суб'єктами правоохоронної діяльності. Зокрема, етичними принципами діяльності працівників Інтерполу є: 1) повага – співробітники Інтерполу повинні проявляти максимум поваги при виконанні своїх службових обов'язків, як до громадян та і до співробітників правоохоронних органів, дотримуватися закону, не допускати будь-якої дискримінації; 2) доброчесність – співробітники Інтерполу повинні прагнути дотримуватись найвищого рівня стандартів доброчесності, прозорості та підзвітності в своїй діяльності та утримуватися від будь-яких дій, що можуть негативно вплинути на їх статус; 3) досконалість – співробітники Інтерполу повинні постійно покращувати свої професійні знання та навички; 4) командна робота – відносини між співробітниками Інтерполу повинні базуватись на взаємоповазі, обміні досвідом та прагненні до злагодженої командної роботи; 5) інновації – для підвищення рівня ефективності роботи співробітники Інтерполу повинні застосовувати інновації та креативні підходи при виконанні різноманітних операцій та здійсненні їх планування.

У Кодексі поліцейської етики [9], що розроблений у Великобританії, вказується на необхідності: забезпечення належної етичної та професійної поведінки поліцейських, відкритості в їх роботі, постійного професійного розвитку та ін. Зокрема, дотримання поліцейськими правил етичної та професійної поведінки повинно забезпечуватись, шляхом: навчання з використанням рольового моделювання щодо принципів етичної та професійної поведінки; формування стійких переконань щодо необхідності застосування принципів етичної поведінки на практиці; заохочення та сприяння етичній поведінці за допомогою системи винагород; дотримання вимог щодо моніторингу принципів етичної поведінки та ефективного реагування на їх порушення.

Відповідно до Кодексу поведінки та етики працівник поліції Нового Південного Уельсу [10] (Австралія) поліцейський повинен: поводитися чесно та таким чином, щоб підтримувати цінності та добру репутацію поліції Нового Південного Уельсу; знати та дотримуватися всіх вимог законодавства та відомчих інструкцій, які стосуються службових обов'язків; ставитись до всіх з повагою, ввічливо та справедливо; виконувати будь-які законні накази та обґрунтовані вказівки керівництва; дотримуватись закону як на службі, так і поза нею; вживати необхідних заходів для уникнення конфлікту інтересів, повідомляти про ситуації щодо конфлікту інтересів, які не можна уникнути та співпрацювати в питаннях їх вирішення та ін.

Кодекс поліцейської етики Шотландії [11] містить такі принципи, як:

1) цілісність – визнання своєї ролі у поліцейській діяльності як символу суспільної довіри, що передбачає діяти чесно та з повагою, бути позитивним прикладом для наслідування, надавати професійні та неупереджені послуги, служіння громадам повинно бути поставлене вище особистих цілей, неприйняття жодного подарунка чи винагороди, які могли б або можуть вважатися такими, що скомпрометують поліцейського, уникнення будь-якої поведінки, яка може вважатися образливою;

2) справедливість – діяти сміливо, протистояти всім викликам із застосуванням самоконтролю, толерантності та неупередженості, сприяти добробуту в суспільстві, дотримуватись принципу рівності щодо отримання громадянами справедливого і рівного доступу до послуг поліції відповідно до їхніх потреб, покращувати свою обізнаність щодо культурних, соціальних та громадських проблем, чесно виконувати свої обов'язки, керуватися принципами неупередженості та недискримінації;

3) повага – виявляти повагу до всіх людей та їхніх переконань, цінностей, культури та індивідуальних потреб, поважати людську гідність, розуміти, що особисте ставлення поліцейського та його поведінка має сприяти формуванню позитивного іміджу поліції в громадах, покращувати свої особисті знання та професійний досвід, розвивати стосунки з колегами ґрунтуючись на взаємній повазі та розумінні;

4) права людини – при здійсненні будь-яких дій в межах своїх повноважень забезпечувати повагу до прав усіх людей, розуміти, що гуманне ставлення до ув'язнених є невід'ємним елементом роботи поліції, а також, що люди мають однакове право на свободу та безпеку, забезпечувати об'єктивне розслідування злочинів та відповідально ставитися до конкретних

потреб постраждалих осіб, дотримуватимусь принципу, що кожен, хто є фігурантом кримінального провадження, є невинуватим, доки його вину не буде визнано судом.

Кодекс етики співробітників поліції Квебеку [12] (Канада) встановлює обов'язки та норми поведінки поліцейських у відносинах з громадськістю під час виконання службових обов'язків. Кодекс спрямований на забезпечення кращого захисту громадян шляхом розвитку високих стандартів державної служби та професійної свідомості в поліцейських департаментах, а також на забезпечення поваги прав і свобод людини. Зокрема, Кодекс містить такі положення:

- поліцейський повинен діяти таким чином, щоб не порушувати встановлені законодавством вимоги; поліцейський не повинен: використовувати нецензурну або образливу лексику та допускати будь-яку дискримінацію; бути неповажним або неввічливим до будь-якої особи;

- поліцейський повинен уникати будь-яких форм зловживання владою, зокрема, поліцейський не повинен зловживати своїм службовим становищем, погрожувати, залякувати або переслідувати громадян з метою отримання показань;

- поліцейський повинен сприяти здійсненню правосуддя, поліцейський не повинен: перешкоджати правосуддю; приховувати або не передавати докази чи інформацію з метою нанесення шкоди будь-якій особі;

- поліцейський повинен сумлінно виконувати свої обов'язки, поліцейський не повинен: навмисно пошкоджувати або знищувати майно, незаконно розпоряджатися майном, що належить будь-якій особі, свідомо подавати неправдиві або неточні звіти чи будь-яку інформацію щодо будь-якої особи;

- поліцейський повинен виконувати свої обов'язки неупереджено та уникати ситуації конфлікту інтересів, яка може поставити під загрозу його неупередженість або негативно вплинути на його судження, зокрема, поліцейський не повинен:

- прямо чи опосередковано вимагати чи приймати від будь-якої особи подарунок, винагороду, послугу або будь-яку іншу компенсацію, яка може поставити під загрозу його незалежність і неупередженість.

Етичний кодекс поліції [13], що розроблений у Фінляндії базується на таких принципах:

- 1) поліцейська діяльність є прогнозованою та завжди має правову основу – громадяни повинні довіряти поліції в будь-якій ситуації; поліцейські повинні забезпечувати реалізацію прав людини та ніколи не діяти незаконними методами при виконанні своїх обов'язків;

- 2) поліція діє у межах повноважень та справедливо – в роботі поліції не допускаються дискримінація або переслідування за будь-якими ознаками; поліцейські повинні бути гуманними та нести відповідальність за те, щоб не допускати дискримінаційну чи принижуючу поведінку у своїх власних діях чи діях інших; поліцейські ні до кого не повинні ставитися зневажливо, принизливо чи упереджено;

- 3) поліцейська діяльність повинна бути максимально прозорою – для забезпечення належного громадського контролю за діяльністю поліції необхідним є налагодження процесу спілкування з інститутами громадянського суспільства шляхом використання сучасних методів комунікації, зокрема, в частині проведення публічних дебатів щодо оцінки діяльності та надання статистичної інформації;

- 4) поведінка співробітників поліції повинна бути зразковою – законодавство встановлює конкретні вимоги до поведінки поліцейських під час виконання своїх обов'язків; неприйнятним є поведінка співробітника поліції, що ставить під загрозу довіру людей до поліції;

- 5) співробітники поліції при прийнятті рішень повинні бути неупередженими та незалежними – виконуючи свої обов'язки, співробітники поліції не повинні шукати будь-якої особистої вигоди, зокрема, фінансової та не допускати корупційних правопорушень;

- 6) співробітники поліції повинні працювати в команді – одним з найважливіших ресурсів успішної роботи поліції є вміння співпрацювати з колегами, зокрема, в частині обміну досвідом та створення атмосфери довіри;

- 7) керівники поліції повинні створювати умови для дотримання норм професійної етики працівниками – якісне лідерство допомагає досягати поставлених цілей, керівники поліції

повинні створювати основу для побудови довіри, розвитку особистих навичок, співпраці між співробітниками та забезпечувати контроль за дотриманням законності;

8) поліція повинна використовувати свої ресурси належним чином, ефективно та відповідально – наявні людські ресурси, виділені кошти та майно, а також інші ресурси повинні використовуватись найбільш прийнятним і ефективним способом відповідно до встановлених вимог; використання коштів повинно бути прозорим і задокументованим.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що зарубіжний досвід з питань впровадження етичних кодексів в правоохоронну діяльність свідчить про важливість відповідності працівників органів правопорядку високим етичним нормативам. При цьому зарубіжний досвід з вказаних питань може бути використаний при реалізації Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [14], зокрема, в частині розроблення та впровадження типового етичного кодексу для працівників органів правопорядку, який визначатиме: принципи доброчесності, чесності, прозорості та неприпустимості корупції із зазначенням механізму звітності та притягнення до відповідальності за недотримання зазначеного кодексу, на базі якого будуть розроблятися, затверджуватися та оновлюватися відомчі кодекси етичної поведінки працівників органів правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Серeda О. Г., Свічкарьова Я. В. Основні аспекти деонтологічних засад правоохоронної діяльності. *Наукові записки*. Серія: право. 2022. Випуск 13. С. 6–9. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/195/149>.
2. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: схвалено Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.
3. Здреник І. В., Повалена М. В, Савайда О. І. Міжнародні стандарти професійної етики поліцейських. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 34–37. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/6.pdf.
4. Лапкін А. В. Особливості професійної етики співробітників правоохоронних органів. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 2(6). С. 83–86. URL: <https://policeystyka.dnuvs.ukr.education/index.php/policeystyka/article/view/26/24>.
5. Що таке Кодекс етики і для кого він необхідний? URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/224740_shcho-take-kodeks-etiki--dlya-kogo-vn-ne-obkhdniy.
6. International Association of Chiefs of Police. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Association_of_Chiefs_of_Police.
7. Policing Code of Ethics. URL: <https://www.theiacp.org/resources/policing-code-of-ethics>.
8. Code of Ethics for INTERPOL Officials. URL: <https://www.interpol.int/content/download/file/PDF>.
9. Code of Practice for Ethical Policing. URL: <https://www.college.police.uk/ethics/code-of-practice>.
10. Code of Conduct and Ethics (NSW Police Force). URL: https://www.police.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/508315/COCE_113782_01_Dec_14.pdf.
11. Code of Ethics for Policing in Scotland. URL: <https://www.scotland.police.uk/about-us/who-we-are/code-of-ethics-for-policing-in-scotland/>.
12. Code of ethics of Québec police officers. URL: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cr/P-13.1,%20r.%201>.
13. Ethical Code for the Police. URL: <https://poliisi.fi/en/ethical-code-for-the-police>.
14. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>.

